

Suomen Markka 1860-1917

Krimin sodan jälkeinen aika, tie kohti omaa rahaa

Krimin sodan takia Venäjällä lopetettiin seteleiden lunastaminen hopealla. Heikentyneestä kurssista aiheutui liikkeellä olevan hopearahan katoaminen ja Suomesakin alkoi esiintyä vaihtorahan puutetta. Senaatti esitti keisarille, että venäläiset luottoasetelit olisivat Suomessa käypinä niiden Pietarin pörssissä noteeratun ns. todellisen arvon mukaisesti. Ohimennen myös mainittiin, että ”niin köyhässä maassa kuin Suomessa oli liian suuri rahayksikkö jossain määrin nostanut elinkustannuksia.”

Keisari hylkäsi senaatin esityksen muilta osin, mutta hyväksyi kuitenkin Suomelle oman pienemmän rahayksikön. Suomen Pankin johtokunta ehdotti rahayksikköä nimeltä ”mark”. Senaatti katsoi, että vanhin Suomen kielessä esiintyvä rahannimitys ”markka” oli tarkoitukseen sopivin samoin kuin nimi ”penni” näytti hyvin sopivan markan sadasosan nimeksi.

Keisarillinen manifesti

Julistus uudesta rahayksiköstä annettiin 4. päivänä huhtikuuta 1860 allekirjoitetussa manifestissa. Suomelle säädettiin ”ominainen Markka niminen raha-yksikkö, jaettuna sataan Penni nimiseen pienempään yksikköön eli osaan” Samalla oikeutettiin Suomen Pankki tämän rahayksikön mukaan lyöttämään penniarvoisia kuparirahoja ”erittäisin Suuriruhtinanmaata varten” ja pankki sai ”toistaiseksi ulosantaa yhden ja kolmen hopea-markan seteleitä”.

12. kesäkuuta 1860 päivätty asetus antoi Suomen hallitukselle oikeuden ”Suuriruhtinanmaalle määrätyn rahayksikön ja sen ala-osain mukaan lyödä eli myntätä kahden ja yhden markan sekä seitsemänkymmenenviiden, viidenkymmenen ja viidenkolmatta pennin hopearahoja”. Samoin valtuutettiin Suomen Pankki laskemaan liikkeeseen 1, 3, 12, 20, 40 ja 100 markan suuruisia seteleitä. Suomen markka oli käytännössä sidottu Venäjän paperiruplaan suhteessa 1 rupla = 4 markkaa. Näin liikkeellelaskettu markkamääräinen rahakin oli paperirahaa.

Markan seteli vuodelta 1860

Ensimmäiset metallirahat

Elokuussa 1864 ryhdyttiin rahapajassa lyömään uusia penni- ja markka-arvoisia metallirahoja. Markka-arvoiset hopearahat olivat ase- tuksen mukaan täysiarvoista rahaa, sillä niissä oli hopeaa nimellisarvon määrä. Rahat lyötiin 868 promillen hopeasta, joka oli myöskin Venäjän ruplan rahojen hopeapitoisuus. Rahojen sisältämän puhtaan hopean määrä myös ilmeni rahojen tunnuspuolen kehäkirjoituksesta 94,48 (1 mk) tai 47,24 (2 mk) KAPPALETTA NAULASTA SELWÄÄ HOPEATA. Lisäksi 2- markkaisen reunakirjoituksen mukaan rahassa on HOPEATA 83 1/3 OSAA ja WASKEA 12 2/3 OSAA. 25 ja 50 penniset lyötiin myöskin hopeasta, mutta ne olivat vaihtorahaa ja lyötiin

heikommasta 750 promillen hopeasta 1, 5 ja 10 pennin rahat lyötiin kuparista. Täysiarvoisessa markassa oli puhdasta hopeaa 4,49 grammaa, syksyn 2011 hintatasolla nykyrahassa siis noin 4 € arvosta.

Metallirahoihin ei tehty autonomian aikana suuria muutoksia. Toki aina keisarin vaihtuessa kuparirahojen tunnuspuolelle vaihdettiin uusi monogrammi, mutta koko, paino ja ulkonäkö säilyivät kokolailla samanlaisena yli 50 vuotta.

Hopeamarkka 1866

Rahareformin kautta hopea- ja kultakantaan

Suomen rahalaitoksen uudistus päätettiin 4. marraskuuta 1865. Metalliraha tuli ainoaksi lailliseksi maksuvälineeksi maassamme ja hopeakantainen markka, joka vastasi 1/4 hopearuplasta, otettiin käyttöön. Markkasetelit olivat myös hopealla taattuja. Venäläinen hopearaha oli edelleen käypää, mutta venäläinen paperiraha ei enää. Hopeakannasta ei kuitenkaan ollut lopulliseksi ratkaisuksi. Hopean arvo laski ja kullasta oli tehty rahalaitoksen perusta jo yhä useammassa maassa. Ajatus kultakannasta kypsyi ja vuoden 1876 alussa ehdotettiin kultakantaan siirtymistä. Kultakantakomitea ehdotti sellaista rahayksikköä, joka olisi yhtä suuri kuin kultafraangi. Hopearuplahan oli vastannut neljää hopeafraangia. Samoin 20 frangia vastaisi jokseenkin tarkoin venäläistä puolen imperiaalain kultarahaa. Näin syntyi myös uuden 20 markan kultarahan ja puoli-imperiaalin

välille perinteinen suhde 1 rupla = 4 markkaa. Suomen kultamarkassa oli puhdasta kultaa 0,29 grammaa. Syksyn 2011 hintatasoon muutettuna noin 12 € arvosta.

Kultakanta astui voimaan vuoden 1878 alusta. Kultakannan käyttöönotto Suomessa, ennen Venäjää, tuntui Pietarissa arveluttavalta. Vielä vaikeammaksi osoittautui Venäjän hopearuplan käypyyden täydellinen lakkauttaminen. Pitkien neuvotteluiden jälkeen venäläiset myöntivät siihen, että Venäjän hopearahalle annettaisiin sama käypäisyys kuin markkamääräisille vaihtorahoille.

Kultarahoja lyötiin 10 ja 20 mk:n arvoisina. Ne eivät olleet jokapäiväistä käyttörahaa, vaan niiden sijaan käytettiin kultakatteisia seteleitä. Setelit tosin sai aina pankissa vaihdettua oikeaan kultarahaan niin halutessaan.

Setelirahat

Toisin kun metallirahoja, seteleitä uudistettiin moneen kertaan markan alkuvuosikymmeninä. Hopea- ja kultakantaan siirtyminen olivat yksi syy ja väärennösten estäminen painotekniikan kehittyessä aiheutti myös säännöllistä muutospainetta seteleiden ulkonäköön ja turvatekijöihin. Alkuaikoina setelit oli painettu yksityisissä painotaloissa kotimaassa tai ulkomailla. 1886-mallin viitonen oli Suomen Pankin setelipainon ensimmäinen seteli. Setelin taustapuolella esiintyy suomen leijonavaakuna ensimmäistä kertaa.

1897-98 setelisarja tilattiin englantilaiselta Bradbury, Wilkinson & Co. setelipainolta. Yritys oli eräs johtavia setelipainoja

500 mk 1898 on monien mielestä yksi kauneimpia seteleitämme kautta aikojen.

aikanaan ja painoi esimerkiksi Suomen Yhdyspankin setelit. Kustannuksia säästääkseen Suomen Pankki painatti vain etusivut Lontoossa ja takasivut omassa setelipainossa. Lopputulos oli näyttävä, mutta seteleiden paperin- ja värinkestävyys huono.

Viimeisen autonomian ajan setelisarjan suunnitteli Eliel Saarinen. Rahoissa on vuosiluku 1909. Sarjaan lisättiin myös 1000 markan seteli. 200 x 120 mm kokoinen raha ei ollut pieni kooltaan, eikä ostovoimaltaan. Se vastasi 290 grammaa puhdasta kultaa, syksyn 2011 hintatasolla siis noin 12 000 euroa.

1000 mk 1909 on Suomen kaikkien aikojen ostovoimaisin seteli.

Kultakannan loppu

I maailmansodan syttymiseen 1914 ei Suomessa oltu juurikaan valmistauduttu. Syyskuun alkupäivinä 1914 otettiin käyttöön osittainen valuuttasäännöstely ja Suomikin joutui käytännössä luopumaan kultakannasta. Ruplan arvot ulkomailla ja Suomessa poikkesivat toisistaan, mikä laski markan arvoa ulkomailla.

Inflation takia hopearaha hävisi liikenteestä, kun metalliarvo oli rahan nimellisarvoa suurempi Vaihtorahan suuren kysynnän vuoksi jouduttiin selisarjaa täydentämään syyskuussa 1915 yksipuolisella, korruttomalla 1 markan setelillä. Tilanne oli siis samanlainen, kuin reilu 50 vuotta aikaisemmin. Sota ja paperirahaan siirtymisen näkyi heti varsinkin hopeisen pikkurahan puutteena. Samalla menetti markka ostovoimastaan sodan aikana noin 70%.

Teksti: Aki Löytynoja

Kuvat: ONK arkisto, MatinMarkka ja Suomen Numismaattinen Yhdistys

Lähteet: Jorma J. Imppola, Numismaatikko lehti 2001

Tuukka Talvio, Suomen Rahat, Helsinki 2003

Oulun Numismaattinen Kerho ry
www.oulunnumismaatikot.fi

50 vuotta

Perustettu maaliskuussa 1962